

RAQAMLI IQTISODIYOT VA UNING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.

Israilova Shoira Turg'unovna

I.F.N. Dotsent. Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti
"Ta'lim menejmenti" kafedrası dotsenti.

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli iqtisodiyot tushunchasi, uning zamonaviy jamiyatdagi o'rnini va iqtisodiyotni raqamlashtirish jarayonining asosiy bosqichlari yoritilgan. Shuningdek, raqamli texnologiyalarning iqtisodiy o'sishga ta'siri, ularning samarali joriy etilishi natijasida yuzaga keladigan imkoniyatlar va muammolar tahlil qilingan. Maqolada O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish borasida olib borilayotgan islohotlar, istiqbolli loyihalar va ularning amalga oshirilish mexanizmlari haqida ham fikr yuritiladi. Tadqiqot yakunida raqamli iqtisodiyotning kelajakdagi rivojlanish istiqbollari yuzasidan xulosalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, raqamlashtirish, texnologik innovatsiyalar, sun'iy intellekt, elektron tijorat, raqamli infratuzilma, iqtisodiy o'sish, axborot texnologiyalari, elektron hukumat, raqamli xavfsizlik, ma'lumotlar bazasi, raqamli transformatsiya.

Kirish.

Globalashuv jarayonlari va texnologik taraqqiyot zamonaviy iqtisodiyotga tubdan ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, so'nggi yillarda raqamli texnologiyalar hayotning deyarli barcha jabhalariga chuqur kirib borgan bo'lib, bu holat iqtisodiy faoliyat shakllarini ham o'zgartirib yubordi. Shu bilan birga, raqamli iqtisodiyot tushunchasi ham keng ommalashib, iqtisodiyotni boshqarishning, ishlab chiqarishni tashkil etishning va xizmatlar ko'rsatishning yangi modeliga aylandi. Raqamli iqtisodiyot axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda iqtisodiy jarayonlarni optimallashtirish, samaradorlikni oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda raqobatbardoshlikni kuchaytirishda muhim omil hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasida ham raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. So'nggi yillarda bu borada qator qonun hujjatlari qabul qilinib, raqamli infratuzilmani rivojlantirish, kadrlar salohiyatini oshirish va innovatsion g'oyalarni qo'llab-quvvatlash choralari ko'rilmogda. Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning nazariy asoslari, uning amaliyotdagi ko'rinishlari, afzalliklari

va yuzaga kelayotgan muammolar tahlil qilinadi. Shuningdek, mamlakatimizda raqamli iqtisodiyot sohasida amalga oshirilayotgan ishlar va uning istiqbollari haqida fikr yuritiladi.

Asosiy qism.

Raqamli iqtisodiyot – bu raqamli texnologiyalar asosida shakllanadigan iqtisodiy tizim bo‘lib, unda mahsulot va xizmatlar yaratilishi, tarqatilishi, almashinuvi va iste‘mol qilinishi axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositasida amalga oshiriladi. Mazkur model an‘anaviy iqtisodiy tizimlarga nisbatan ko‘plab ustunliklarga ega bo‘lib, u innovatsion yondashuvlar, tezkorlik, shaffoflik, ma‘lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish va resurslardan samarali foydalanish imkoniyatlarini taqdim etadi. Raqamli iqtisodiyotning asosiy tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat:

1. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) – bu raqamli iqtisodiyotning asosi bo‘lib, internet, mobil aloqa, kompyuter texnologiyalari va dasturiy ta‘minot vositalarini o‘z ichiga oladi.
2. Elektron tijorat – tovarlar va xizmatlarning internet orqali sotilishi, elektron to‘lov tizimlari orqali hisob-kitob qilish jarayonlari.
3. Elektron hukumat (e-gov) – davlat xizmatlarining raqamli shaklga o‘tishi, fuqarolar va davlat o‘rtasidagi munosabatlarning soddalashtirilishi.
4. Raqamli moliya – kriptovalyutalar, blokcheyn texnologiyalari, onlayn bank xizmatlari va raqamli to‘lov tizimlari orqali moliyaviy faoliyatning tashkil etilishi.
5. Sun‘iy intellekt va katta ma‘lumotlar (Big Data) – qaror qabul qilish, tahlil va prognozlashda keng qo‘llanilayotgan ilg‘or texnologiyalar. Raqamli iqtisodiyotning afzalliklari ko‘p qirrali bo‘lib, ular orasida quyidagilar alohida ajralib turadi: Ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish xarajatlarini kamaytirish;

Ma‘lumotlarga asoslangan aniq va tezkor qarorlar qabul qilish imkoniyati;

Ijtimoiy xizmatlar sifati va qulayligini oshirish;

Korrupsiyaning kamayishi va byurokratik to‘siqlarning bartaraf etilishi;

Yangi ish o‘rinlarining yaratilishi va bandlik darajasining oshishi; Raqobatbardoshlikni kuchaytirish hamda innovatsion faoliyatni jadallashtirish. O‘zbekistonda raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida

qator muhim loyihalar amalga oshirilmoqda. Jumladan, elektron hukumat tizimi kengaytirilmoqda, aholi va tadbirkorlik subyektlariga elektron xizmatlar ko'rsatish jarayoni soddalashtirilmoqda, raqamli ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlari joriy etilmoqda. Shuningdek, hududiy raqamlashtirish markazlari faoliyati yo'lga qo'yilmoqda, sun'iy intellekt bo'yicha ilmiy-tadqiqot institutlari tashkil qilinmoqda. Bu jarayonlar nafaqat iqtisodiyot, balki ijtimoiy sohalarga ham ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Masalan, qishloq xo'jaligida "aqlli texnologiyalar" joriy etilishi hosildorlikni oshirayotgan bo'lsa, ta'lim sohasida raqamli platformalarning keng qo'llanilishi yoshlarning bilim olish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Shu bilan birga, raqamli iqtisodiyot rivojida ayrim muammolar ham mavjud. Ulardan eng muhimlari quyidagilar: raqamli savodxonlik darajasining pastligi, texnologik infratuzilmaning ayrim hududlarda yetarli emasligi, kiberxavfsizlik tahdidlari, malakali kadrlar yetishmasligi va raqamli bo'linish muammosi. Ushbu to'siqlarni bartaraf etish uchun izchil siyosat yuritish, texnologik sarmoyalarni oshirish va aholini raqamli kompetensiyalarga o'rgatish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, raqamli iqtisodiyot bugungi global taraqqiyotning ajralmas qismi bo'lib, iqtisodiyotni boshqarishning zamonaviy modelini shakllantirmoqda. U innovatsion texnologiyalar orqali ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonlarini samarali tashkil etish, xarajatlarni kamaytirish, shaffoflikni ta'minlash hamda yangi iqtisodiy imkoniyatlarni ochib berish bilan ajralib turadi. O'zbekistonda ham raqamli iqtisodiyotning huquqiy, texnologik va institutsional asoslari bosqichma-bosqich shakllanmoqda. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida amalga oshirilayotgan islohotlar mamlakat iqtisodiyotini raqamlashtirish, xalq farovonligini oshirish hamda xalqaro maydonda raqobatbardoshligini kuchaytirishga xizmat qilmoqda. Biroq, bu yo'nalishda hali hal qilinishi lozim bo'lgan muammolar – kadrlar salohiyatining yetarli emasligi, texnologik tengsizlik va kiberxavfsizlik tahdidlari mavjud. Shu sababli, kelgusida raqamli iqtisodiyotni yanada barqaror rivojlantirish uchun izchil siyosat olib borish, innovatsion ekotizimni shakllantirish va barcha sohalarda raqamli savodxonlikni oshirish zarur. Raqamli iqtisodiyotning to'laqonli joriy etilishi mamlakat iqtisodiy taraqqiyotiga kuchli turtki bo'lishi shubhasizdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch". – T.: Ma'naviyat, 2008.

2. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori, 2020-yil.
3. Xodjayev N., Isroilov I. “Iqtisodiyot nazariyasi”. – T.: Iqtisod-Moliya, 2021.
4. Tapscott, Don. The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. – New York: McGraw-Hill, 1996.
5. Brynjolfsson, Erik & McAfee, Andrew. The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. – New York: Norton & Company, 2014.
6. Raqamli iqtisodiyot: nazariya va amaliyot. Oliy o‘quv yurtlari uchun o‘quv qo‘llanma. – T.: “Fan va texnologiya”, 2022.
7. OECD. Going Digital: Shaping Policies, Improving Lives. – OECD Publishing, 2019.
8. World Bank. Digital Economy for Africa Initiative (DE4A). – Washington D.C.: World Bank, 2020.
9. Axmedov A. “Raqamli iqtisodiyot sharoitida biznes muhitini rivojlantirish”. – T.: Innovatsiya, 2021.
10. Schwab, Klaus. The Fourth Industrial Revolution. – Geneva: World Economic Forum, 2016.
11. Statista Research Department. Digital Economy – Statistics & Facts. – 2023.
12. Zokirova D. “O‘zbekiston raqamli iqtisodiyot sari: muammolar va istiqbollar”. – “Iqtisodiyot va ta’lim” jurnali, 2022-yil, №3.